

Röker du?

Pertti HuhtinenHårdmetall AB satsade på en ny teknik och fick en ugn av ny generation för att tillverka ännu bättre produkter – och fortare. Men först måste de två gamla bränningsungarna rivas ner: Djurgårds-Kalle och Paavo, som närmade sig pensionsåldern, flyttades dit också. Även turken Kemir placerades där, honom hade jag jobbat ihop med tidigare – alla visste, att han förberedde sin hemresa till Turkiet.

-Jag har jobbat dag ut och dag in här på Hårdmetall och på kvällarna har jag diskat,städat,serverat. Nu åker jag hem!, basunerade Kemir ut en dag när vi kom till matsalen. Jag åt pytt i panna och Kemir hade sin matlåda av religions-och sparsamhhetsskäl. Djurgårds-Kalle och Paavo satte sig hos oss.

-Hur fan tänker du leva i Turkiet, undrade jag.

-Det ordnar sig. Jag har byggt ett hus där. Det ligger på en kulle där det blåser nästan jämt. I stället för Aktuellt och Aftonbladet berättar vinden sina historier för oss. Varje år har jag byggt och nu är det klart. Jag har köpt ett trettiotal får, brorsan sköter dom och huset nu.

Vi släpade ut rörbitar, isoleringsmaterial, elapparater och kablar från gjuthall. Djurgårds-Kalle och Paavo jobbade där inne och stoppade allt som gick i platssäckar och resten på pallar. Kemir körde ut soporna med truck och på gården slängde jag skiten i container. Både utlastningskajen och gården var nästan helt täckt av vitt byggnadsdamm.

Till sist blev hårdmetall av med ungdomarna. Paavo fick efter en tid andningsbesvär och sjukskrev sig och Kemir flyttade tillbaka till Turkiet.

-jag kan se dig sitta på din kulle i fårskinnspäls och lyssna på vindens historier. Vi skickar då och då hälsningar till dig med vinden, skrattade Djurgårds-Kalle när vi skildes.

Jag tänkte inte hantera sopor resten av mitt liv och sökte annat jobb, men blev också sjuk: fick ont i bröstet och stenhård hosta. Jag fick penicillin och efter två veckor var hostan borta. Nytt jobb fick också, som tunnelbaneförare på SL. Det var roligt, ni vet:

-Tåg mot Norsberg. Se upp för dörrar! Dörrarna stängs!

Ock så åkte vi. Jag trivdes med jobbet. Då och då ringde jag till Paavo, fastan oftast var det han som ringde. En kväll hörde jag hans heta röst i telefon.

-Hör du. Jag mår inte bra. Kan knappast andas. Men gissa vad det står på läkarutlåtande?

-Ingen aning, svarade jag uppriktigt.

-Att jag är kronisk alkoholist och storrökare.

-Va!-skojar du? Paavo hostade några gånger och var sen tyst i några sekunder.

-Nej då, men så står det. Dammlunga har jag också. Jag forstod Paavo.Visst rökte han, men var ingen storrökare. Han spottade inte heller i glaset, men Paavo levte rövare?

-aldrig!

Men för min del fortsatte livet som vanligt, jag körde tåg.

-Tåg mot Norsborg. Nästa-Vårby Gård.

På somaren cyklade jag till jobbet och då hände någonting konstig: all lust och kraft försvann ur mig – jag orkade inte ens cykla en liten uppförbacke. Kanske var det åldern eller nåntng, men jag tyckte att minnet hade blivit sämre också. Jag var några år över fyrtio. Efter semestern fortsatte jag köra tåg som vanligt.

-Tåg mot..Jävlar! Jag kunde inte komma ihåg om vi skulle åka mot Norsborg eller åt motsatt håll,Ropsten? Jag kontaktade tunnelbanecentralen och talade om för dom, att jag mådde dåligt. Avbytare kom omgående.

På Huddinge sjukhus klagade jag på andningsbesvär, trötthet och minnesluckor för läkaren. Dom röntgade mig och efter två dagar satt jag hos läkaren igen. Han tittade noggrant på röntgenbilderna.

-Lungsäcken är inflammerad, där syns en tjock krans.Röker du?, frågade läkaren.

-Inte på 26 år, svarade jag. Läkaren fortsatte titta på bilden, vände på den.

-Röker du?

-Va? Inte på 26 år, svarade jag igen. Läkaren tittade en stund till på denna bilden, tog sen den andra och verkade stirra intensivt på den.

-Röker du?

Bild: Erkki Muukkonens kollektion

-Va? Inte på 26 år, svarade jag igen. Läkaren tittade en stund till på den ena bilden, tog sen den andra och verkade stirra intensivt på den.

-Röker du? Jag fick stor lust leverera en rak höger, endast min naturliga snällhet hindrade mig: het i ansikte hoppade jag jämfota upp.

-Behöver du hörapparat eller är det fel på mottagningen? Jag har redan sagt, inte en cicarrett på 26 år. Fattar du? Den här skiten har jag fått i mig på jobbet. Jag blev så upprörd, att jag stack därifrån, vilket antagligen var meningen också. Jag hade knappt hunnit hem, då Paavo ringde.

-På hårdmetall har man gjort arbetsskadeundersökning och facket har konstaterat, att ingen annan har likadana besvär som jag, rosslade Paavo. Jag hörde att han försökte hämta andan, hur han drog några drag i inhalatorn.

-Trots att två gubbar har fått hjärtinfarkt, en förtidspensionerades och en med nedsatt arbetsförmåga omplacerades. Vet du att vårt fack har aktier i Hårdmetall?, fortsatte Paavo.

Paavo blev bara sämre och sämre, men släktingar och vi gamla jobbkompisar lyckades få plats för honom i kommunens servicehus: vår strid med socialsekreteraren varade i flera månader.

Sedan fick jag veta att jag hade asbest i lungorna, pleura plack. Jag började inse, hur en aidssmittad kände sig: jag ville inte heller dö. För samhället är vi asbestskadade ofarligare än aidssmittade, vi kan inte smitta andra. Jag läste allt vad jag kunde om asbest och började med regelbunden motion och diet.

-Det måste ha kommit från Hårdmetall, sa jag till läkaren.

-Det är inte asbesten som är problematisk där, utan hårdmetaller, svarade läkaren och började fråga om mina hemtrakter, vad jag hade gjort där.

— Jag jobbade som skogsarbetare, sjukhusvaktmästare och försäljare, svarade jag

-Om asbesten är inte från Hårdmetall, varifrån har jag fått den då?, undrade jag.

-Bastun.

Jag kunde inte tro mina öron, var nära ramla av stolen. Bastun! Nu skulle jag få höra nånting som troligen överskred berättelsen om tusen och en natt.

-Du har jobbat i fyra år på Hårdmetall. Så här fort borde inte asbesten synas på bilderna. Ett ögonblick, sa läkaren och försvann. Efter en kvart kom han tillbaka med en annan läkare.

-Klinikchef Carl-Gustav Faust, presenterade han mannen för mig. Denne lade några fotostatskopior framför mig. "Läkarstämman-studien om bastuasbestos", stod det på den översta.

-Den enda markanta skillnaden mellan finska och svenska levnadsvanor är den utpräglade finska bastukulturen, började klinikchefen.

-Vi har gjort en undersökning, eftersom vi har upptäckt anmärkningsvärt många fall av oförklarliga asbestskador hos personer med finskt ursprung. Den gemensamma nämnaren för de lungskadade var, att de hade badat bastu ofta under uppväxtåren-antaligen med asbesthaltiga stenar, föreläste medicinmännens hövding.

-Fattar du vad du säger? frågade jag.

-Ursäkta, va sa du? Faust försökte hålla distansen genom att påminna mig om min finska brytning: det är skillnad på skit och pannkaka. Men jag var van vid det. Dessutom bryter jag på flera språk.

-Om det du säger stämmer, då är finnarna världens mest asbestskadade folk! Greker och turkar får väl asbestskador av maten, va? Undrar hur svenskarna får asbestskador? Nej, mina herrar, jag tänker ta reda på fakra, även i Finland.

— Jag antar att de inte gör nånting där heller, konstaterade Faust.

Jag reste till min uppväxttrakt Pielavesi i Savolax och fick veta, att geologiska undersökningar inte styrkte Faust teori: där förekommer ingen asbest eller mineraler, som kan förvandlas till asbest. Jag lät ett sjukhus ta cellprover på mig, för att veta vilka asbestsorter som finns i mig: jag hade bl.a antofyllit. Bastustenarna blir 700-800 grader varma, men antofyllit ändras vid 400 grader till andra ämnen. Aspesten tycktes inte ha kommit ifrån bastustenarna.

Mitt i den kallaste vintern dog Paavo. Fast det var dagen hade han tänt alla lampor i sitt rum. Han hade somnat in sittande vid bordet, med huvudet lutat mot armarna. På remissen till obduktionen stod som diagnos: finländare med hereditet för hjärtsjukdom, storrökare, färskt infarkt? Statens rättsläkarstation gjorde obduktionen, fann att dödorsaken var asbestexponering.

På Botvids begravningsplats jordfästes Paavo Ala-Pitkä. Där stod vi tysta och såg kistan försvinna i graven.

— Jag mår skitdåligt, har andningsbesvär och det känns som det är nånting i halsen jämt, pustade Djurgårds-Kalle ut, när vi gick från Paavos begravning.